

KONSTITUCINĖ IR ADMINISTRACINĖ TEISĖ: NAUJŲ METODOLOGINIŲ PARADIGMŲ PAIEŠKA

Algimantas Urmonas

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos

Viešosios teisės instituto profesorius

aurmonas@mruni.eu

Santrauka. Pastaruoju metu socialinių mokslų tyrimuose teisės ir kiti socialiniai reiškiniai vis dažniau tyrinėjami tarpdalykiniu požiūriu. Tokiuose tyrimuose, siekiant praturtinti teisės mokslą naujomis žiniomis, yra analizuojamos teisinių ir įvairių kitų socialinių laukų sąsajos. Šių tyrimų pagrindu vyksta teisės teorinių ir metodologinių prielaidų pokyčiai, keičiasi teisinio mąstymo apimtys ir gylis, atskleidžiamos naujos idėjos. Straipsnyje pateikiami svarbiausi šiuolaikinės konstitucinės ir administracinės teisės problemų sprendimų modeliai, nagrinėjamos naujojo metodologinio mąstymo paradigmos. Tyrime taikomo modeliavimo pavyzdžiu buvo pasirinkti svarbiausi Lietuvos Respublikos pilietybės instituto klausimai. Dažnai yra manoma, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos aiškinimui pakanka tradicinių tekstinių tyrimo metodų. Žurnale „Jurisprudencija“ esančių publikacijų analizė rodo, kad teisės moksliniuose tyrimuose dažniausiai taikomi dokumentų analizės, mokslinės literatūros analizės, sisteminis, loginis, teleologinis, verbalinis, lyginamosios analizės, apibendrinamasis metodai. Taikydami šiuos metodus, tyrėjai yra įsitikinę, kad tokie tyrimai padeda užtikrinti Konstitucijos ir jos saugomų vertybių nuostatų darnumą, stabilumą ir tęstinumą. Tačiau vykstant globalizacijai, socialinė aplinka nuo Konstitucijos priėmimo 1992 m. ženkliai pakito. Todėl būtina atsižvelgti į naujus konstitucinio ir administracinio teisinio reguliavimo objektyviuosius poreikius, kurie aktualizuoja žmogaus, visuomenės ir valstybės viešuosius interesus. Šie poreikiai yra ypač svarbūs lietuvių kilmės asmenims, kurie, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, gyvena kitose šalyse.

Reikšminiai žodžiai: konstitucinė teisė, administracinė teisė, metodologija, socialinių įtampų teisiniai laukai, teisės sociologinio pažinimo nauda.

Įvadas

Temos aktualumas. Tarpdalykinio teisės pažinimo poreikis pradėtas suvokti dar Pirmosios Lietuvos Respublikos laikais. 1922 m. įkūrus Lietuvos universitetą, *Teisių fakultete veikė net 15 katedrų: teisės enciklopedijos, romėnų teisės istorijos ir dogmos (kanonų teisės), Lietuvos teisės istorijos, politinės ekonomijos, teisės filosofijos istorijos, valstybinės teisės, statistikos, finansų, civilinės teisės, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso, administracinės teisės, prekybinės teisės ir tarptautinės teisės*¹. 1930 m. po reorganizacijos buvo įsteigta politinės ekonomijos ir statistikos katedra. Vien šie katedrų pavadinimai rodė strateginį jų sąlytį su teisės mokslais. Nacistinės Vokietijos ir Sovietų Sąjungos okupacijos nutraukė teisės ir kitų mokslų tarpdalykinio mokymosi viziją.

Pastaraisiais metais teisinėje literatūroje vis dažniau diskutuojama apie teisės moksluose iškilusias problemas ir jų sprendimo būdus, teisės reiškinių daugiadalykinių tyrimų būtinumą, jų metodologinį pagrindimą. Akcentuojami ir mokslinių tyrimų metodologijos klausimai². Manytina, kad metodologinis mokslo pažangos poreikių įgyvendinimo pavyzdys yra sociologijos, vadybos, edukologijos, socialinio darbo teorijos ir kitų socialinių, net matematikos, biologijos, medicinos ir technologijos mokslų pasiekiami tyrimų rezultatai.

¹ Eduardas Monkevičius, „Vytauto Didžiojo Universiteto teisės fakulteto istorinė apžvalga“, *Teisės apžvalga* 1, 21 (2020): 7–20, <https://teise.vdu.lt/istorija>.

² Dovilė Valančienė, „Teisės mokslas senojo ir naujojo mokslo paradigmos akivaizdoje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2015), 8–9, <https://epublications.vu.lt/object/elaba:8187796/>; Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė, „Teisės mokslo tyrimų poreikis ir perspektyvos Lietuvoje“, *Teisės problemos* 4, 82 (2013): 65–96; Egidijus Kūris ir kt., „Konstitucija, teisėkūra ir konstitucinė kontrolė: retrospekciniai ir metodologiniai svarstymai“ iš *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai*, Egidijus Kūris ir Elena Masnevaitė (Klaipėda: Druka, 2012), 54–91; Algimantas Urmonas, „Administracinė teisė socialinių pokyčių erdvėje“, *Jurisprudencija* 5, 83 (2006): 37–47; Alvydas Šakočius, „Politikos mokslo plėtros Europos Sąjungoje prielaidos“, *Jurisprudencija* 40, 48 (2003): 79–85; Saulius Kanišauskas, „Teorijos ir praktikos santykis valdyme bei jurisprudencijoje: sinergetinė paradigma ir filosofiniai jos aspektai“, *Viešojo politika ir administravimas* 2 (2002): 54–62; Rimantas Tidikis, „Policijos mokslų sisteminimo metodologinės prielaidos“, *Jurisprudencija*, 27, 35 (2002): 5–14.

Atliekant platesnius teisinio ir socialinio lauko tyrimus, kyla mokslinio tyrimo poreikiai ir interesai suvokti teisės veiksmingumą skatinančių jėgų priežastis, sąlygas, atskleisti teisės objektų daugiadalykines sąveikas, išsiaiškinti, kodėl esamas teisinis reguliavimas kelia problemų ir ne visada būna veiksmingas. Tam neužtenka vien teisės reiškinių teorinių ir praktinių tyrimų, remiantis tik aiškinamuoju-deterministiniu ir mechanistiniu mąstymu, minėtų teisės šakų tekstų aiškinimo metodais. Ieškant išeičių, Lietuvoje vis dažniau ieškoma sisteminių pradmenų, formų ir turinio derinimo priemonių teisės veiksmingumui įtvirtinti. Pastaruoju metu pastebimas teisės mokslų tyrimo metodologijų atsinaujinimo procesas³.

Šių dienų mokslinių tyrimų aktualijas aiškiai įvertina Dovilė Valančienė. Ji teigia: *Suvokiame, kad reikia pirmiausia perprasti svarbiausius šių dienų mokslo bruožus, jo pokyčius (nes pats mokslas ir jo metodologijos taip pat nuolatos kinta), vėliau, įsitikinti, kokį požiūrį, paradigmą palaiko šiuolaikiniai mokslininkai, [...] kiek naujasis mokslas atsispindi mokslininkų darbuose, ypač svarbu įsitikinti, jeigu moksle vyksta rimti pokyčiai, ar teisės mokslas į tai reaguoja ir kaip reaguoja, ar dėl savo specifiškumo iš viso turi į tai reaguoti?*⁴.

Pastebėta, kad teisės, o ypač konstitucinės ir administracinės, mokslininkai linkę pasitelkti metodologines nuostatas teisės tekstams tirti. Dokumentinių tekstų interpretacijoms tirti tradiciškai taikomi dokumentų analizės, sisteminis, bendrųjų teisės principų, loginis, lyginamasis teleologinis,

³ Andrius Gintalas, „Metodologijos ir metodo samprata“, *Socialinių mokslų studijos* 3, 3 (2011): 983–996; Saulius Kanišauskas, „Teorijos ir praktikos santykis valdyme bei jurisprudencijoje: sinergetinė paradigma ir filosofiniai jos aspektai“, *Viešoji politika ir administravimas* 2 (2002): 54–62; Egidijus Kūris ir kt., „Konstitucija, teisėkūra ir konstitucinė kontrolė: retrospekciniai ir metodologiniai svarstymai“ iš *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai* (Klaipėda: Druka, 2012), 54–91; Giedrė Lastauskienė, „Teisinio teksto tyrimo metodologija: teisės normų nustatymas“, *Teisė* 56 (2005): 31–40; Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė, „Teisės mokslo tyrimų poreikis ir perspektyvos Lietuvoje“, *Teisės problemos* 4, 82 (2013): 65–96; Vytautas Šlapkauskas „Atvirosios visuomenės teisinio identiteto tyrimo metodologijos iššūkiai: tarp mąstymų į plotį ir į gylį“, *Socialinių mokslų studijos* 1, 1 (2019): 19–36; Dovilė Valančienė, „Teisės mokslas senojo ir naujojo mokslo paradigmos akivaizdoje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2015), 316.

⁴ Dovilė Valančienė, „Teisės mokslas senojo ir naujojo mokslo paradigmos akivaizdoje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2015), 8–9, <https://epublications.vu.lt/object/elaba:8187796/>.

įstatymų leidėjo ketinimų, precedentų, istorinis, lingvistinis ir kt. metodai. Šie metodai tinkami komentuojant Konstitucijos, įstatymų ir kitų teisės šaltinių tekstus. Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir administracinių teisės norminių aktų tekstų tyrimui to dažniausiai užtenka. Tad natūralu, kad problemos nagrinėjamos apsaugant Konstitucijos ir įstatymų stabilumą prieš invazinius, konstituciškai ir moksliskai nepagrįstus Konstitucijos keitimo pasiūlymus. *Originalizmas ir tekstualizmas reiškia, kad Konstitucija yra interpretuojama pagal jos kūrėjų intencijas ir tas vertybes, kurios yra užrašytos, t. y. ši prieiga neleidžia tąsyti Konstitucijos pagal „šios dienos“ ideologinius poreikius ar politinius interesus⁵.*

Temos naujumas ir iširtumas. Kiti (ne teisės) socialiniai mokslai pradėjo plačiau taikyti socialinio lauko tyrimus, net esama mėginimų apibrėžti ir teisinio lauko sampratą⁶. Deja, teisiniuose tyrimuose „lauko“ sąvoka dažniau vartojama kaip metafora. Kai kurie teisininkai vartoja *normatyviojo, teisinio argumentavimo* lauko ir kitokias kategorijas⁷.

Pagal socialinio lauko teoriją, kurio konceptualus apibrėžimas priklausoma P. Bourdieu, laukas yra vienas pagrindinių pažinimo konceptų, *apibrėžiantis socialinių ryšių tinklą, funkcionuojantį pagal savitą logiką ir taisykles⁸*. Tačiau tiek konstitucinės, tiek ir administracinės teisės mokslininkai linkę dažniau nagrinėti svarbiausias teises problemas (pvz., teisinio reguliavimo ar reglamentavimo), tirdami tik tekstinę teisinę „lauką“ (įstatymų, teismų sprendimų). Dėl to tokie teisės mokslų tyrimai atrodo labiau

⁵ Andrius Švarplys, „Aukščiausiam JAV politiniame lygmenyje suvokiama grėsmė patiems valstybės konstituciniams principams“, *Pozicija*, 2020 m. rugsėjo 28 d., <https://www.pozicija.org/auksciausiam-jav-politiniame-lygmenyje-suvokiama-gresme-patiems-valstybes-konstituciniams-principams/>.

⁶ Romualdas Grigas, *Socialinių įtampų Lietuvoje laukai: kritinė sociologinė XX a. pabaigos panorama* (Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 1998); Izolda Ona Bražukienė, „Socialinių įtampų tyrimo problema ekonominiame bei teisiniame lauke“, *Geografija* 38, 1 (2002): 46–49; Algimantas Urmonas, „Teisėkūros sąveikų su viešąja politika ypatumai Lietuvoje“, *Viešoji politika ir administravimas* 1, 18 (2019): 100–117, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15762/36079920.pdf?sequence=1>.

⁷ Kęstutis Jankauskas, „Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje“ (daktaro disertacijos santrauka, Mykolo Romerio universitetas, 2005), 76, 170.

⁸ Saulius Vasiliauskas, „Pierre'o Bourdieu teorija ir sovietmečio lietuvių literatūros lauko tyrimai. Žmogus ir žodis“, *Literatūrologija* 20 (2018): 121.

komentuojantys, turintys pasikartojančių alegorinių simbolinių reikšmių, net savotiškai apologetiški. Friedrich August von Hayek, analizuodamas teisės, įstatymų leidybos ir laisvės sąsajų problemas, pastebėjo reikšmingą atotrūkį tarp šių socialinių reiškinių. Pagal tai, *teisės paskirtis – vienodai didinti visų šansus, o įstatymų leidyba žmonėms davė galingą priemonę, kurią naudodami šie gali siekti gerų tikslų, tačiau jo dar neišmoko valdyti taip, kad jis netaptų blogio įrankiu*⁹. Tai signalas, kad nūdienė įstatymų leidyba netaptų politinio reguliavimo blogio simboliu. „Blogio“ ir „gėrio“ priemonių pasirinkimas įstatymų leidyboje pastaruoju metu yra priešpriešinių interesų kovos problema viešojoje politikoje. Tai reiškia, kad socialinėje realybėje reiškiasi kintantys globalizacijos, integracijos ir kultūros veiksniai, kurie per viešąją politiką daro įvairiapusį spaudimą visai Lietuvos teisinei sistemai, iš to – ir konstitucinei bei administracinei teisei. Manoma, kad *politikai, naudodamiesi teisėkūros galiomis nūdienos realijų kontekste ir turėdami savų interesų, savo elgesiu ne tik susidvejina, bet ir būna orientuoti į didesnę socialinių vaidmenų mastą. Politikas, vienu metu būdamas teisėkūros subjektu, orientuojasi į rinkėją, grupinius politinius interesus partijoje, į proteguojamus verslo atstovų ekonominius interesus, taip pat jis turi ir tam tikrų asmeninių savo buvimo valdžioje interesų*¹⁰. Dėl to kuriasi doroviniai, ekonominiai, politiniai, teisiniai ir kitokių santykių socialinių įtampų, net griaunamieji laukai¹¹. Teisinius ir tarpdalykinius socialinius laukus būtina objektyviai tirti, priartinti prie naujų metodologinių galimybių.

Dabartinėmis sparčios kaitos ir globalizacijos sąlygomis, kaip teisingai pabrėžė Rimantas Tidikis, [...] *atsiranda poreikis metodologinių filosofijos žinių, kurių pagrindu galima būtų parengti tyrimo programą, koncepciją, kelti hipotezes, interpretuoti gautus tyrimo rezultatus, pagrįsti jų patikimumą. Tai*

⁹ Friedrich August von Hayek, *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. T. I./Taisyklės ir tvarka* (Vilnius: Eugrimas, 1998), 113.

¹⁰ Algimantas Urmonas, „Teisėkūros sąveikų su viešąja politika ypatumai Lietuvoje“, *Viešoji politika ir administravimas* 1, 18 (2019): 100, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2019~1576660079633/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.

¹¹ Romualdas Grigas, *Socialinių įtampų Lietuvoje laukai: kritinė sociologinė XX a. pabaigos panorama* (Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 1998), 25.

užtikrina tarp dalykinius (multidisciplininius) ryšius, kurie sudaro naują tyrimo erdvę, laisvą nuo monodisciplinos¹².

Taigi, socialinė kaita, veikianti visuomenės vertybes, praplečia konstitucinės bei administracinės teisės mokslinių tyrimų metodologijų ir metodų taikymo praktiką, aktualizuoja daugiadalykinių tyrimų poreikius ir interesus.

Mokslinio tyrimo tikslas – vykstant visuomenės vertybinių paradigmu kaitai, įvertinti konstitucinės ir administracinės teisės metodologinių priemonių ir metodų ypatumus.

Mokslinio tyrimo uždaviniai:

- 1) atskleisti sinergetinio ir visuminio požiūrio į konstitucinę bei administracinę teisę sampratą;
- 2) numatyti konstitucinių bei administracinių problemų sinergetinio ir visuminio tyrimo galimybių gaires;
- 3) atskleisti socialinių įtampų (ir griaušančių) laukų poveikių ypatumus aktualaus teisinio reguliavimo modeliams.

Tyrimo objektas – konstitucinės ir administracinės teisės tyrimo paradigmos.

Tyrimo metodai: dokumentinės analizės, sisteminis, sinergetinis, visuminis, istorinis, teleologinis.

1. Konstitucinių ir administracinių problemų naujų metodologinių tyrimo galimybių gairės

*„Žmogui nieko nėra įdomiau už jo paties veiklą.
O charakteringiausia žmogiška veikla yra spręsti problemas,
tikslingai mąstyti, sugalvoti naujų būdų norimam rezultatui pasiekti“¹³*

Mokslo, taip pat ir konstitucinės bei administracinės teisės kintamumas galutine prasme, norime to ar nenorime, susijęs su vykstančiais so-

¹² Rimantas Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003), 213, <https://repository.mruni.eu/handle/007/15459>.

¹³ T. Blandi, cituota iš Leif Runar Forsth, *Naujas praktinis mąstymas: sisteminis ir kūrybiškas problemų sprendimas* (Vilnius: Eugrimas, 2014), 12.

cialiniais pokyčiais¹⁴. Jie formuoja naujus socialinio, ekonominio, teisinio gyvenimo objektyviusius poreikius. Dėl to *administracinė teisė kaip konkretizuota konstitucija*, inicijuojamoje teisėkūroje greičiau reaguodama į socialinius pokyčius, dažnai sulaukia neatitikimo Konstitucijai vertinimo. Taip formuojasi prieštaravimas tarp poreikio objektyviai suvokti konstituciją ir administracinės teisės siekio reaguoti į socialinių pokyčių iššūkius, adekvačiai keisti teisinį reguliavimą. Dainius Žalimas XII tarptautiniame Europos ir lyginamosios konstitucinės teisės kongrese „Demokratijos samprata ir konstitucinė justicija“ pastebėjo: *Žaibiškai kintančiame pasaulyje taip pat greitai turėtų keistis ir bendro buvimo jame taisyklės. Tačiau teisės sistema nesisuka šiuolaikinių technologijų greičiu, o skubotai ją tobulinant galima privelti klaidų, kurias taisyti tenka jau konstitucinių teismų teisėjams*¹⁵.

Manytina, kad net ir mokslininkai, buvę ir esami Konstitucinio Teismo teisėjai yra nevienodai „jautrūs“ šiems vykstantiems socialiniams pokyčiams bei išskylantiems visuomenės objektyviesiems poreikiams. Visuomenėje kyla diskusijų, esą, Konstitucinis Teismas pasiklysta tarp buvusių ir esamų socialinių tikrovių, laikosi „senų“ teisinių paradigmu¹⁶. Vis dėlto kritika gali būti apgaulinga. Todėl bet kokia Konstitucinio Teismo kritika nelygi konstruktyvios kritikos principams. Dar daugiau kyla problemų, kai abi pusės (kritikai ir kritikuojamieji) pereina į nekonstruktyvius ginčus¹⁷,

¹⁴ Algimantas Urmonas, „Administracinė teisė socialinių pokyčių erdvėje“, *Jurisprudencija* 5, 83 (2006): 37–47.

¹⁵ Dainius Žalimas, „Konstitucinių teismų teisėjai ir teisės mokslininkai Vilniuje diskutuoja apie iššūkius demokratijai“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, 2019 m. spalio 3 d., <https://www.lrkt.lt/lt/naujienos/ivykiai/konstituciniu-teismu-teisejai-ir-teises-mokslininkai-vilniuje-diskutuoja-apie-issukius-demokratijai/1485>.

¹⁶ Egidijus Šileikis, „Konstitucija ir absurdas: F. Kafkos „procesas“ LAT teisėjos S. Rudėnaitės situacijoje“, *Teise.Pro*, 2020 m. birželio 4 d., <https://www.teise.pro/index.php/2020/06/04/e-sileikis-konstitucija-ir-absurdas-f-kafkos-procesas-lat-teisejos-s-rudenaite-situacijoje/>; „Konstitucinio Teismo vadovas atmeta parlamentarų kritiką“, *Delfi*, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/konstitucinio-teismo-vadovas-atmeta-parlamentaru-kritika.d?id=68468850>.

¹⁷ Danas Nagelė, „Apie Konstitucinį Teismą – gerai arba nieko“, *Pozicija*, 2020 m. birželio 21 d., <https://www.pozicija.org/apie-konstitucini-teisma-gerai-arba-nieko/>; Aurelija Stancikienė, „Konstitucinė krizė“, *Bernardinai.lt*, 2014 m. balandžio 15 d., <https://www.bernardinai.lt/2014-04-15-aurelija-stancikiene-konstitucine-krize/>; „Prezidentė kritikuoja Konstitucinio

kurie yra politinio pobūdžio, t. y. pateikiami ginčo šalių politinio nadingumo kriterijai. Konstruktyvumo kriterijus siūlo buvęs Konstitucinio Teismo teisėjas, profesorius Egidijus Šileikis, pabrėždamas, kad akademinę (neteisminę) konstitucinę jurisprudenciją, *kamuoja tikras letargas [...] tuo požiūriu, kad trūksta argumentuoto kritinio Konstitucinio Teismo sprendimų vertinimo (alternatyvaus Konstitucijos aiškinimo), t. y. mokslinės drąsos pasakyti, kad tai, kas įstatymu leidėjui yra „neskundžiama“ [...], tyrinėtojiui mokslininkui gali būti diskutuotina*¹⁸. Tęsiant šią korektišką Egidijaus Šileikio poziciją, manytina, kad tokius diskusinius klausimus reikia spręsti atliekant tikslinius daugiadalykinius tyrimus. Šia prasme konstitucija, be teisės disciplinų, yra ir kitų socialinių mokslų (istorijos, ekonomikos, kultūrologijos, vadybos) taikomojo tyrimo bei domėjimosi objektas. Konstitucijoje atspindėta filosofinė visuomenės viešpataujanti moralė įgyvendinama ne tik teisine normine išraiška. Ji turi ir strateginių vertybinių santykių nustatymo bei jų kaitos tarp žmonių, visuomenės ir valstybės, vietos ir orientacijos tarptautinių santykių procesuose, socialinių, teisinių, ekonominių, moralinių vertybių darnos valdymo genomą – vertybių paveldėjimo ir jų įgyvendinimo kodą.

Konstitucijos preambulėje – *teisinis raktas į šio genomo vertybines gelmes*. Išskiriamas istorinis Lietuvos valstybės susikūrimo segmentas, teisiniai susikūrimo pagrindai (Lietuvos Statutas ir Lietuvos Respublikos Konstitucija), atkakliai šimtmečiais ginama laisvė ir nepriklausomybė, kultūra, kurioje pabrėžiama tautos dvasia, gimtoji kalba, raštas ir papročiai, įkūnijamos prigimtinės žmogaus ir Tautos teisė laisvai gyventi bei kurti savo tėvų ir protėvių žemėje, gyvenant nepriklausomoje Lietuvos valstybėje, puoselėjant Lietuvos žemėje tautinę santarvę, atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekius, atgimusios Lietuvos vals-

---

Teismo sprendimą dėl algų“, TV3, 2013 m. rugsėjo 10 d., <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/prezidente-kritikuoja-konstitucinio-teismo-sprendima-del-algu-n752145>; Mažvydas Jastramskis, „Konstitucinis Teismas ir Prezidentas – demokratijos sargyboje“, Delfi, 2020 m. birželio 17 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/mazvydas-jastramskis-konstitucinis-teismas-ir-prezidentas-demokratijos-sargyboje.d?id=84554823>.

¹⁸ Egidijus Šileikis, *Alternatyvi konstitucinė teisė* (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003), 78–79.

tybės piliečių valia priimtos ir skelbiamos Konstitucijos įgyvendinamumą. Preambulėje strategiškai atskleistos vertybės pripildo Konstitucijos tekstą atskirose jos skirsniuose. Šis istorinis vertybinis kodas apsaugo nuo įvairių socialinių, ekonominių, politinių, tarptautinių, teisinių, socialinių, psichologinių ir kitų transformacijų procesų bei jų srovių sąnašų, padeda ieškoti bendro sutarimo ar pasipriešinimo, kylančių daugiausia iš politinių ir ideologinių konfliktų ar neigiamų padarinių tendencijų.

Reikia pabrėžti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos priėmimas 1992 m. davė didelį evoliucinį postūmį struktūrinės socialinės tikrovės kaitai, ypač administracinės teisės, kuri reguliacinių normų prasme yra artimiausia Konstitucijos nuostatų vykdytoja. Ji dažniausiai – tuo laiku ir vėlesniais metais – braižė socialinių, ekonominių, teisinių pokyčių žemėlapius. Vis dėlto konstitucinės teisės mokslininkai savo tyrimuose ieško tvaresnės mokslinės paradigminės tiesos: konstitucijos teksto turinio ir konstitucinių principų sąsajumo, atskleidžiančio jų loginį ryšį¹⁹, oficialios gyvosios Konstitucijos kaip teisinį reiškinių – teisę be spragų²⁰, Konstitucijos reinterpreta-cijos prasmės atskleidimo²¹, kuri [...] turi užtikrinti konstitucinės dabarties ir ateities pusiausvyrą. Todėl konstitucinės jurisprudencijos evoliucija turi būti laipsniška ir besiremianti ankstesnėmis interpretacijomis, laipsniškais išskyrimais, išlyginimais²². Manytina, kad socialinės kaitos ir naujai kylančių objektyvių konstitucinių permainų poreikių požiūriu konstitucijos aiškinimas nėra beribis, jis turi vykti tol, kol nustatomas aiškus konstitucinės doktrinos praeities, dabarties ir ateities loginis ryšys. Be kita ko, tiek oficiali, tiek neoficiali (alternatyvi) gyvoji konstitucija tėra vertybinis modelis, o vertybės kinta. Todėl konstitucinės teisės mokslas turi ieškoti objektyvių

¹⁹ Egidijus Kūris, „Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas“, *Jurisprudencija* 23, 15 (2001): 46–70.

²⁰ Egidijus Kūris, „Konstitucija kaip teisė be spragų“. Tarptautinės konferencijos „Konstitucinė dimensija“ medžiaga“, *Jurisprudencija*, 12, 90 (2006): 7–14.

²¹ Egidijus Jarašiūnas, „Jurisprudencinė konstitucija“, *Jurisprudencija* 12, 90, (2006): 24–33; Gediminas Mesonis, *Konstitucijos interpretavimo metodologiniai pagrindai: monografija* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010), 296.

²² Gustavo Zagrebelsky, „Existe-t-il une politique jurisprudentielle de la Cour constitutionnelle italienne?“, *Les Cahiers du Conseil constitutionnel* (2006), cituota iš Egidijus Jarašiūnas, „Oficialios konstitucinės doktrinos koregavimo problemos“, *Jurisprudencija* 1, 115 (2009): 44.

gyvosios konstitucijos faktinių argumentų ir kontrargumentų pagrindimo. Teigtina, kad iš to kyla socialinio ir teisinio pažinimo ribų problema. Todėl aktualus poreikis sieti konstitucinių tyrimų laukus su socialinių tyrimų laukais, pavyzdžiui, akcentuojant konstitucinės teisės filosofijos ir sociologijos krypties tyrimus, taip pat platesnius tarpdalykinius tyrimus bei, keičiantis mokslo paradigmoms, remtis platesnių metodologinių paieškų galimybėmis.

Antai Dovilė Valančienė atkreipia dėmesį į sudėtingas dinamines sistemas, kurioms priskiriama ir teisė, kaip fundamentaliai ir holistiškai pasireiškianti nesegmentuota visuma. Galima jai pritarti, kad *sudėtingoji dinaminė sistema yra: a) sudaryta iš daugiau nei dviejų elementų, kurie susiję kintamais abipusiais ryšiais, b) sunkiai suprantama, valdoma ir prognozuojama*²³.

Dinaminis sisteminis požiūris į teisę reiškia, kad sistemų teorijos pagrindai sudaro galimybes teisės mokslams skverbtis į platesnes tarpdalykinių mokslų sąsajų paieškas.

Nauja informacija iš sinergetinio pažinimo perspektyvos apie teisės reiškinius ir jos panaudojimą teisinio reguliavimo tikslams optimizuoti gali sukelti bendrą tarpdalykinį poveikį – sinerginį efektą. Naujų informacinių išteklių gavimas yra sudėtinga kūrybinė veikla, pagrįsta tinkamų metodologinių sinergetikos metodų taikymu. Bendro tikslo įgyvendinimo strategija apima tiriamo objekto (kaip sistemos), tinkamų sąveikaujančių elementų atranką ir tinkamų sąlygų sudarymą jų sąveikoms. Tai svarbu tiek formos ir teisės turinio, taip pat ir jos funkcijų požiūriu. Pastaruoju metu aptariamas teisės instrumentinis lygmuo²⁴. Be abejo, teisės instrumentalumas yra plati problema, kuri siejasi su kitomis socialinio reguliavimo apraiškomis. Tai sukuria galimybių išeiti iš vidinio teisės sisteminio ir sinergetinio požiūrio, ak-

²³ Dovilė Valančienė, „Teisės mokslas senojo ir naujojo mokslo paradigmos akivaizdoje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2015), 8-9, <https://epublications.vu.lt/object/elaba:8187796/>.

²⁴ Donatas Murauskas, „Instrumentalizmas teismų sprendimuose: argumentavimas įvertinus socialinius padarinius“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2015), 381, <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8283686/datastreams/MAIN/content>; Jolanta Biečiauskaitė, „Solidarumo vaidmuo socialinėje teisinėje valstybėje“, *Socialinių mokslų studijos* 1, 1 (2009): 79–94, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367169131625/J.04~2009~1367169131625.pdf>; Vytautas Šlapkauskas, „Instrumentinio požiūrio į teisę absoliutinimas ir jo kritika“, *Jurisprudencija* 4, 82 (2006): 83–90.

centuojant, kad teisė nėra vienintelis socialinis instrumentas, reguliuojant socialinį gyvenimą. Taip pat mes, skatinami socialinės patirties, suvokiame, kad teisė nėra instrumentiškai visagalė, reguliuojant sudėtingus socialinius reiškinius. Teisės draudimai, leidimai ir siūloma diskrecija veikti norminio reguliavimo ribose, susidūrę su žmonių objektyvių poreikių ir interesų priešprieša, dažnai patenka į priešišką teisės reguliavimui socialinę aplinką. Teisėkūros subjektai tokiais atvejais ieško naujos teisinio reguliavimo strategijos. Teisinių sistemų viduje dažniausiai renkamasi iš kelių variantų: griežtinti, švelninti ar liberalizuoti teisinį reguliavimą. Taip įstatymų leidyba panašėja į Sizifo mito doktriną. Arvydui Šliogerui tai primena absurdo žmogaus santykį su pasauliu: *Švelnumas ir globa – toks absurdo žmogaus santykis su pasauliu. [...] Sizifas, ritinantis akmenį į kalną, bet kartu puikiai žinantis, kad tas akmuo nuriedės žemyn ir vėl viskas prasidės iš naujo*²⁵.

Albert Camus, nagrinėdamas absurdo ir savižudybės fenomeną, aiškiai perteikia tokių reiškinių ar procesų tarpusavio priklausomybių esmę žodžiais: *Kai Karlas Jaspersas, suvokęs, jog pasaulio negalima sumodeliuoti kaip darnios vienovės, sušunka: „Šis apribojimas sugrąžina mane prie manęs paties, t. y. ten, kur aš jau nebesislepiu už objektyvaus požiūrio, kuriam tik atstovauju, ten, kur nei aš pats, nei kito žmogaus egzistencija nebegali tapti man objektu*²⁶.

Iš to galima suvokti ir plačiau aiškinti teisinės realybės instrumentinę prigimtį, keliant klausimą, kaip instrumentinė teisė, reguliuodama socialinius santykius, sąveikauja su visa socialine realybe. Regis, susidaro įvaizdis, kad per ordinarinę teisę socialinės realybės visuma preparuojama į atskiras dalis. Be to, siekiama įrodyti, kad preparavimo rezultatai atitinka darnios vienovės standartus. Ar ši regimybė iš pat pradžių užkoduoja teisinio reguliavimo mechanizmo griūties neišvengiamumą? Atsakyti į šį retorinį klausimą tiesiai neįmanoma. Tam reikėtų sukurti teisinio reliatyvumo doktriną, kurią pasitelkus, būtų galima tikimybiškai pamatuoti teisinio reguliavimo mechanizmo veikimą. Teisės ekspertai, šiuo metu remdamiesi

²⁵ Arvydas Šliogeris, „Apie knygą“, <https://www.perkuknyga.lt/knyga/sizifo-mitas-albert-camus>.

²⁶ Albert Camus, „Sizifo mitas. Esė apie absurdą“ (Vilnius: Baltos lankos, 2007): 20, http://elibrary.lt/resursai/Leidiniai/Litfund/Lithfund_leidiniai/mokslas/sizifo_mitas.pdf.

teisės mokslų teorijos ir praktikos įgyvendinimo patirtimi, tai daro tarsi tikslingai ir cikliška pakartodami Sizifo veiksmus.

Kuo skiriasi sisteminis ir sinerginis požiūriai, kurie pasitelkiami tiriant tekstinius duomenis, nuo socialinių reiškinių tyrimų?

Naujesnis instrumentinio teisinio tyrimo metodologijos poreikis objektyviau suvokiamas tada, kai socialinės teisinės vertybės iš konstitucijos aukštumų pasklinda ir peržengia teisės bei teisinės sistemos ribas. Konstitucinių nuostatų įgyvendinimas atsiskleidžia per valstybės ir visuomenės veiksmų sinerginį pažinimą. Čia gali reikšis platesnė ne tik teisinio, bet ir sisteminio bei visuminio poveikio energija. Šie metodai gali atlikti ir tam tikrą konstitucijos teksto turinio reikšmingumo patikrą, įvertinant aktualių teisinio reguliavimo poreikių ir galiojančių konstitucijos normų lyginamąją analizę. Tuo atžvilgiu konstitucija ir jos institutai kaip visuomenės ir valstybės reiškiniai, gali atsiskleisti integruotai ir globaliai – ne kaip visuomenės ir valstybės darinių suma, jų dalys, o kaip tos visumos savybės. Šiomis sąlygomis neišvengiamai išauga naujų metodologinių metodų, besiremiančių bendrąja sistemų teorija ir sinergetika, vaidmuo²⁷. Jų socialinio pažinimo pajėgumas peržengia bet kokios sprendžiamos lokalios problemos ribas ir apima įvairiausias žinių sritis, taip pat ir teisę. Pradėti teisinius tyrimus, taikant sisteminį metodą ir būtinai pereinant į sinergetinį metodą, yra naudinga, nes tai leidžia naujai žvelgti į kompleksiškas teorines problemas, neišsprendžiamas taikant tradicines metodologines priemones. Tačiau atliekant teisinius tyrimus, sinergetikos sąvokos ir dėsniai turi būti taikomi, atsižvelgiant į teisiųjų sistemų ypatumus. Tai reiškia, kad sinergetinis metodas pritaikomas tai tikrovės sričiai, kurią tiria teisės mokslas. Teisinės substancijos pagrindu kuriamos sinergetinės nuostatos, idėjos, principai ir kategorijos. Mokslininko daugybinė sąveika su įvairiais informacijos sklaidos kanalais apibrėžiama kaip atliktis, kuria tyrėjas vienu metu apdoroja įvairios pateikties ir turinio informaciją. Tyrimui yra svarbi žmonių vertybių ir kultūros veiksnių sąveika. Žinoma, kad žmonių veiklos aplinka veikia kultūros formavimąsi ir, be abejo, vertybines orientacijas.

²⁷ Aiškius sinergetikos kontūrus apibrėžė Saulius Kanišauskas. Saulius Kanišauskas, *Sinergetinio pasaulėvaizdžio kontūrai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008), 447.

Ši tyrimų situacija, kai mokslininkas susiduria su dideliais informaciniais srautais, neretai perauga į probleminę situaciją, kurią galima įvardyti kaip „tyrimų kryžkelės efektą“. Tyrėjas turi apsispręsti, spręsti iškilusią problemą ar tapti jos dalimi. O gal tai galimybė keisti požiūrį? Taigi mokslininkas susiduria su savotišku informaciniu chaosu. Kad jį įveiktų, reikia atsisakyti linijinio mąstymo ir remtis platesniu nauju kompleksiška susistemintu tikrovės vaizdo matymu. Taigi ne kiekvienas tyrėjas atitiks sinergetinio mąstymo paradigmą. Šiuo požiūriu aiškinama, kad „tvarka gimsta iš chaoso“:[...] Iš tikrųjų, ne tik gamtos mokslų, bet ir socialinių bei humanitarinių mokslų šiandienos vystymosi tendencijos patvirtina faktą, jog tiesa gali būti ne viena, paraleliai gali egzistuoti ir alternatyvios tiesos, ir keli požiūriai į tą patį dalyką ar procesą²⁸.

Antanas Valantinas, nagrinėdamas problemos atpažinimo kelią, taikliai pastebi: *Žmonės gali interpretuoti tą patį reiškinį skirtingai. Tie patys duomenys vieniems žmonėms gali „signalizuoti“ problemą, kitiems – ne*²⁹. Šiuolaikinėje socialinėje ir teisinėje tikrovėje tai susiję su mokslininko kaip tyrėjo mąstymu. Remiantis tuo požiūriu, seniai yra žinomi keturi mąstymo tipai: taškinis, plokštuminis, linijinis ir erdvinis. Jie siejasi ir su mokslininkų galimybėmis pasirinkti sinergetinės paradigmos problemų sprendimo kelią. Šioje vietoje norisi prisiminti prasmingus Friedrich August von Hayek žodžius, skirtus precedentinės teisės raidos analizei. Jis nurodo, kad jos [...] raida kai kuriais požiūriais yra tarsi vienpusio judėjimo gatvė – kai ji jau gerokai pažengia tam tikra kryptimi, ji paprastai jau negali grįžti atgal net tada, kai išryškėja aiškiai nepageidautinų kai kurių ankstesnių sprendimų padarinių. Faktas, jog šiuo būdu besiklostanti teisė turi gerų bruožų ar kad jokia jos taisyklė nėra bloga. Kitaip sakant, tai dar nereiškia, jog galime visiškai atsisakyti įstatymų leidybos³⁰.

²⁸ Rimantas Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003), 122–123.

²⁹ Antanas Valantinas, „Problemos mūsų draugai?“, Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo ap rūpinimo centras, https://www.sac.smm.lt/bmt/wp-content/uploads/2010/02/10-05-21-Problemoms_musu_draugai-Antanas_Valantinas.pdf.

³⁰ Friedrich August von Hayek, *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. T. I./Taisyklės ir tvarka* (Vilnius: Eugrimas, 1998), 132.

2. Teisinių tyrimų kaitos tendencijos: nuo uždaro teisės srities iki tarpdalykinio tyrimo

Konstituciniai tyrimų laukai tarpdalykiniu požiūriu gali būti analizuojami tiek teisinės sistemos ribose – vidiniai tyrimų tyrimai, tiek už teisinės sistemos ribų – išoriniai tyrimų tyrimai.

Vidiniai konstituciniai tyrimo laukai, priklausomai nuo tyrimų tikslų, gali vienytis kooperacijos pagrindais su teisėtyra, viešąja ir private teise, taip pat konstitucinės teisės ir kitų su teise susijusių sričių sinteze: teisine hermeneutika³¹, teisės filosofija, teisės sociologija, teisės politika, teisės ekonomika, teisinė matematika, teisės filologija, teisine aksiologija, teismine ir neteismine mediacija, teisinė kultūra, žiniasklaidos teise ir kt. Šie *konstituciniai tyrimo laukai* vienijasi su kitų teisės šakų tarpdalykiniais ryšiais susietomis socialinėmis, humanitarinėmis, tikslųjų mokslų sritimis, įterptomis į nacionalinę teisės sistemą. Toliau kooperuodamiesi su konstitucinės teisės tyrimo laukais, jie sudaro gilesnius tarpdalykinio ryšio darinius, pavyzdžiui: konstitucinės teisės filosofija, sociologija, teisės politika, aksiologija, kultūra ir pan. Tokie tarpdalykiniai požiūriai ir moksliniai tyrimai sudaro naujų galimybių ir administracinės teisės tyrimų informatyvumui.

Išoriniai konstituciniai tyrimo laukai, priklausomai nuo tyrimų tikslų, gali vienytis kooperacijos pagrindais tyrimuose su įvairiais socialiniais, humanitariniais, tiksliaisiais mokslais.

Išorinius *tarpdalykinius konstitucinio lauko* tyrimus konstitucinės teisės tyrėjui atlikti sudėtinga, nes tam reikia papildomų kitų mokslų žinojimo kompetencijų ir dalyvavimo vidiniuose tarpdalykiniuose konstitucinių laukų tyrimuose patirties. Tokie tarpdalykiniai tyrimai gali turėti įvairių mokslo sričių žinojimo, informacijos gavimo ir apdorojimo metodologijų kombinacijų, priklausomai nuo konstitucinės teisės ir administracinės teisės keliamų tyrimo problemų ir tikslų bei žmonių veiklos viešųjų ir privačiųjų interesų (tyrėjų ar tiriamųjų fizinių ir juridinių asmenų).

³¹ Vaidotas Vaičaitis, *Hermeneutinė teisės samprata ir Konstitucija* (Vilnius: Justitia, 2009), 216; Gediminas Mesonis, „Konstitucijos hermeneutika: teisės ir filosofijos sintezė“, *Logos* 58 (2009): 36–43.

Rengiant 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstituciją, pasak vieno iš jos rengėjų Vytauto Sinkevičiaus, buvo gyvybiškai svarbu konstituciškai suformuluoti pilietybės instituto modelį³². Tuo laikotarpiu, kai buvo rengiama Konstitucija, socialinėje Lietuvos tikrovėje formavosi ir reiškėsi *daugia-veidžiai socialinių įtampų laukai, turintys ir griaunamąją reikšmę*. Antai, siekiant tuo laiku atskleisti požiūrį į Lietuvos Respublikos pilietybę, buvo panaudojama įvairi tarpžinybinio susižinojimo informacija.

Iš to laikotarpio socialinės teisinės įtampos laukų situacijų galima išskirti prieštaravimų sritis, kai vienu metu buvo keliami priešingi vieni kitiems politiniai, teisiniai, istoriniai, vertybiniai reikalavimai, sureguliuavimo tikslai, siekiama būvio. Paminėtini šie:

- Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas ir įtvirtinimas – TSRS valdžios skelbiamas „sąjunginių“ respublikų separatizmas ir kova su juo;
- Lietuvos okupacijos teigimas – Lietuvos okupacijos neigimas;
- Lietuvos piliečių galia – TSRS valdžios, prievartos aparato ir okupacinės kariuomenės galia;
- atsikūrusios Lietuvos valstybės siekis, kad jos nepriklausomybė būtų pripažinta tarptautiniu lygmeniu – TSRS valdžios tvirtinimas, kad Lietuvos kaip sąjunginės respublikos separatizmas yra prieštaraujanti TSRS konstitucijai, „vidaus“ spendžiama problema;
- nepriklausomos Lietuvos valstybės įtvirtinimo veiksmai, juos plačiai palaikant Lietuvos žmonėms; institucinė Sąjūdžio, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo, valstybės institucijų veikla, įtvirtinant nepriklausomybę visoje Lietuvos valstybės teritorijoje – Vilnijos krašto (labiausiai Vilniaus, Šalčininkų rajonų) autonomininkų ir jėdinistvininkų, TSKP platformos šalininkų Lietuvos nepriklausomybės neigimas ir veikimas prieš Lietuvos valstybę, derinant veiksmus su Maskvos sovietine valdžia;
- socialinės ekonominės grėsmės Lietuvos valstybės tvarumui – išgyvenimas, okupantams taikant Lietuvos žmonėms socialines, ekonomines sankcijas;

³² Vytautas Sinkevičius, *Lietuvos Respublikos pilietybė 1918–2001 metais* (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002), 17–20, 151.

- Lietuvos žmonių etninis sąslumas ir socialiniai ryšiai su kitomis tautinėmis mažumomis – kitataučių imigrantų pilietinio ir kultūrinio tapatumo³³ (kas aš esu?) paieškos;
- buvusių „sąjunginės Lietuvos“ institucijų ir jų ir teisėsaugos lojalumas nepriklausomai Lietuvos valstybei – priešiška nusiteikusių asmenų grupinis siekis likti TSRS sudėtyje su įvairia realizuojama priklausomybe, taip pat ir iliuzinio suvereniteto formomis;
- aktyvi visuomenė, kurianti nepriklausomos Lietuvos Respublikos atributinius konstruktus (pilietinė visuomenė, kultūrinio bendravimo formos, žmogaus teisių ir laisvių infrastruktūros kūrimo iniciatyvos, nepriklausomi rinkimai ir pan.) – neaktyvios (nepriešiškos) visuomenės dalies gyvenimas išlaukimo pozicijose.

Taigi, vertinant iš 1990–1992 m. laikotarpio prizmės konstitucijos rengėjų, Lietuvos valstybės politikos nepriklausomybės atkūrimo įtvirtinimo tikslų ir interesų, buvo tikslinga pasirinkti tokį pilietybės modelį, kuris apsaugotų valstybę nuo Lietuvai priešišku ar kitaip pavojingų šaliai asmenų tapimo Lietuvos piliečiais. Tokios apsaugos modelis buvo formuojamas ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatyme. Antai, pagal šio įstatymo 13 straipsnio nuostatas, pilietybė neteikiama (įskaitant optavimą) asmenims, kurie padarė tarptautinės teisės numatytų nusikaltimų žmogiškumui ar vykdė genocidą; dalyvavo nusikalstamoje veikloje prieš Lietuvos valstybę; iki atvykimo gyventi į Lietuvą kitoje valstybėje buvo bausti laisvės atėmimo bausme už tyčinį nusikaltimą, už kurį baudžiamąją atsakomybę nustato ir Lietuvos Respublikos įstatymai, arba buvo bausti Lietuvoje už tyčinį nusikaltimą, už kurį numatoma laisvės atėmimo bausmė; yra chroniški narkomanai, alkoholikai ar toksikomanai; serga ypač pavojingomis infekcinėmis ligomis³⁴.

³³ B. Kuzmickas tautinę tapatybę mato kaip tam tikrą modelį, kuris „plaukia iš faktinių duotybių (etninių, kalbos, meno, religijos, istorijos, gamtovaizdžio ir kitokių) visumos, sudarančios objektyviąją tapatumo pusę, matomą ne tik dabarties, bet ir istorinės trukmės aspektu“. Bronislovas Kuzmickas, *Tautos tapatumo savimonė: lietuvių savimonės bruožai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009), 15, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16709/9789955192114.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

³⁴ „Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.6D124D42F326>.

Vytautas Sinkevičius nurodo: *Atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės pilietybės institutas kyla ne iš „Lietuvos TSR“, kuri niekada nebuvo ir negalėjo būti Lietuvos valstybė, o yra Lietuvos Respublikos pilietybės instituto, egzistavusio tarpukario laikotarpiu, tąsa*³⁵, o iš praeityje turėjusių tvirtus teisinius ryšius su buvusia Lietuvos valstybe, buvo garantuota teisė pasirinkti Lietuvos pilietybę³⁶.

Todėl tokio modelio laikymosi pareiga toliau buvo itin svarbi kontrolės priemonė, bandant keisti Pilietybės įstatymo nuostatas, pavyzdžiui 1994 m. Tuo požiūriu Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 13 d. nutarimas³⁷, kuriuo vienas iš Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimų pilietybės klausimais, sudaręs buvusiems TSRS kariškiams galimybę savaime tapti Lietuvos piliečiais, buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai ir Pilietybės įstatymui. Buvo paminėta, kad *Sovietų Sąjungos kariuomenė buvo Lietuvoje neteisėtai, todėl nėra pagrindo teigti, kad asmenys, kurie sudarė tą kariuomenę, yra teisėtai atvykę į Lietuvą*. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime pilietybė apibūdinama kaip *nuolatinis asmens politinis teisinis ryšys su konkrečia valstybe, grindžiamas abipusėmis teisėmis ir pareigomis ir iš jų išplaukiančiu savitarpio pasitikėjimu, ištikimybe ir gynyba*³⁸.

Ypatingas apsaugos modelis Pilietybės įstatymui buvo suformuotas individualiems pilietybės įgijimo atvejams. Atsižvelgiant į Lietuvos interesus, įstatymo 12 straipsnyje buvo nurodytos Lietuvos Respublikos pilietybės tarpusavyje susijusios suteikimo sąlygos įgyti pilietybę išimties tvarka³⁹. Šių individualių pilietybės nuostatų laikomasi iki šiol.

Pirmos redakcijos Pilietybės įstatymo politinis ir socialinis apsaugos modelis buvo sukurtas kaip vertybinis etalonas, pagal kurį, atsižvelgus

³⁵ Vytautas Sinkevičius, „Teisiniai Lietuvos Respublikos pilietybės pagrindai“, *Politologija* 4, 20 (2000): 23.

³⁶ *Ibid.*, 32.

³⁷ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 13 d. nutarimas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.6DB4EF327231>.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ „Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.6D124D42F326>.

į konkrečių asmenų elgseną Lietuvos valstybės atžvilgiu ar kitas asmenų vertintinas charakteristikas, siejamas faktiniais ryšiais su Lietuva, buvo sprendžiamas klausimas dėl Lietuvos pilietybės suteikimo.

1993 m. gruodžio 14 d. Seimas papildė Pilietybės įstatymo 23 straipsnį trečiąja dalimi. Pagal pataisą, *Lietuvos Respublikos pilietis, įgijęs kitos valstybės pilietybę ar gavęs kitos valstybės piliečio pasą arba kitą tos valstybės pilietybę patvirtinantį dokumentą po to, kai jam buvo išduoti Lietuvos Respublikos pilietybės dokumentai, netenka Lietuvos Respublikos pilietybės nuo kitos valstybės pilietybės įgijimo ar tos valstybės piliečio paso ar kito tos valstybės pilietybę patvirtinančio dokumento išdavimo dienos*⁴⁰.

Palyginus pirmąją Pilietybės įstatymo redakciją su aktualiąja (2021 m. sausio 1 d.), konstatuotina, kad įstatymas pasipildė 10 straipsnių; sustiprėjo Lietuvos piliečio teisinis statusas, o užsienyje gyvenantys piliečiai įgijo teisę būti renkami į Seimą; atsirado galimybė suteikti Lietuvos Respublikos pilietybės išimties tvarka ypatingų nuopelnų Lietuvos valstybei turinčiam kitos valstybės piliečiui ar asmeniui be pilietybės, kuris yra integravęsis į Lietuvos visuomenę, netaikant natūralizacijos sąlygų⁴¹; buvo nustatyta galimybė atkurti Lietuvos Respublikos pilietybę ir pan. Visi šie Pilietybės įstatymo vertybiniai pokyčiai siejosi su vykstančiais socialiniais pokyčiais, valstybės stiprėjimo galiomis įstojus į NATO ir tapus ES bendrijos nare, bet nepakeitus konstitucinio pilietybės teisinio reglamentavimo. Tačiau atsirado esminių naujų objektyvių pilietybės suteikimo ir atkūrimo objektyviųjų poreikių turėti dvigubą (net daugybinę) pilietybę.

2019 m. gegužės 12 d. vyko referendumas dėl dvigubos pilietybės Lietuvos piliečiams, kurie įgyja kitos europinės ar transatlantinės integracijos kriterijus atitinkančios valstybės pilietybę, būtų jiems būtų leista išsaugoti ir Lietuvos Respublikos pilietybę, tačiau pritrūko rinkėjų balsų „už“. Už dvigubos pilietybės išsaugojimą balsavo 71,78 proc. dalyvavusių referen-

⁴⁰ „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 23 straipsnio papildymo“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1A407A0EADD3>.

⁴¹ „Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas“, 20 straipsnis, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F628061443C6/asr>.

dume rinkėjų, prieš buvo 26,04 proc. Pagal VRK duomenis, už balsavo 927 410 rinkėjai, kai turėjo balsuoti ne mažiau nei 1,2 mln.⁴²

Vykusio referendumo dėl dvigubos pilietybės Lietuvoje analizė atskleidė, kad buvo nepasiruošta organizaciniu lygmeniu propaguoti dvigubos pilietybės klausimus⁴³.

Vytauto Sinkevičiaus nuomone, *aplinkybės pasikeitė, bet dvigubos pilietybės draudimas, kurį nustatė tauta, liko. [...] Mano galva, jei įtakingiausi Lietuvos žmonės kartu galvotų apie tai, kaip išspręsti šią problemą – plėsti ar neplėsti asmenų, kuriems galėtų būti suteikta dviguba pilietybė, gretas, galvotų apie tai, kaip Lietuva keisis per artimiausius 20–30 metų, pajudėtų tie reikalai*⁴⁴.

Reikia pabrėžti, kad kitose ES valstybėse įgaliotosios institucijos pilietybę išimties tvarka teikia nepiktnaudžiaudamos savo turima teise ir itin atidžiai atsižvelgdamos į savo sudarytus kriterijus, kurie padeda atmesti asmenis, neatitinkančius valstybės interesų.

Pasirengimas 2024 m. referendumui dėl dvigubos pilietybės suteikimo prasidėjo. Naujų iniciatyvų ėmėsi Lietuvos Respublikos Seimo ir pasaulio lietuvių bendruomenės komisija. Jeigu 2024 m. referendume vieningai balsuotų daugiau (apie 12 proc.; 300 000) LR piliečių, referendumo klausimui būtų pritarta. 2021 m. gegužės 21 d. ji pateikė plačiai svarstyti rezoliucijas „Dėl privalomojo referendumo skelbimo ir įgyvendinimo ir „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo ir tobulinimo“, 2021 m. gegužės 23 d. „Dėl balsavimo internetu rinkimuose įgyvendinimo“ ir „Dėl

⁴² „Referendumas: ką reikia žinoti?“, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, <https://lrv.lt/lt/aktuali-informacija/referendumas-del-pilietybes-issaugojimo/referendumas-ka-reikia-zinoti/bendra-informacija-1>.

⁴³ Rasa Baškienė, „Referendumas dėl pilietybės: daug emocijų, mažai argumentų“, *Bernardinai.lt*, 2019 m. balandžio 29 d., <https://www.bernardinai.lt/2019-04-29-referendumas-del-pilietybes-daug-emociju-mazai-argumentu/>; Saulius Jakučionis ir Sniegė Balčiūnaitė, „Dalia Henke: dvigubos pilietybės referendumas – Lietuvos ateities klausimas“, *LRT*, 2019 m. gegužės 6 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1056265/dalia-henke-dvigubos-pilietybes-referendumas-lietuvos-ateities-klausimas>.

⁴⁴ Rasa Baškienė, „Dvigubos pilietybės klausimas: Seimas prieš Konstituciją?“, *Bernardinai.lt*, 2017 m. liepos 26 d., <https://www.bernardinai.lt/2017-07-26-dvigubos-pilietybes-klausimas-seimas-vs-konstitucija/>.

konsulinių paslaugų teikimo“. Ar tokių kreipimūsi į šalies institucijas pakaks, parodys ateitis⁴⁵.

Išvados ir rekomendacijos

Konstitucijos aiškinimo stabilumas yra vertybinis teisinės apsaugos filtras nuo teisiškai ir moksliai nepagrįstų invazinių Konstitucijos keitimo pasiūlymų.

1990–1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos rengėjai, įtvirtindami Lietuvos valstybės politikos nepriklausomybės atkūrimo tikslus ir interesus, pasirinko tokį pilietybės modelį, kuris apsaugotų valstybę nuo Lietuvai priešiš-
kų ar kitaip šaliai pavojingų asmenų tapimo Lietuvos piliečiais. Toks pats apsaugos modelis buvo formuojamas Lietuvos Respublikos pilietybės įstatyme.

Globalizacija, nuo Lietuvos Respublikos Konstitucijos priėmimo 1992 m. ženkliai pakitusi politinė, ekonominė ir kitokia socialinė aplinka sukūrė prielaidas atsisakyti tam tikrų draudžiamųjų normų, peradresuoti buvusį išimtinį teisinį reguliavimą administracinei teisei.

Socialinė realybė susijusi su globalizacijos ir integracijos įtakoje kintančiais kultūros veiksniais, kurie per viešąją politiką daro įvairiapusį spaudimą Lietuvos teisinei sistemai, atitinkamai ir konstitucinei bei administracinei teisei.

Teisinius (konstitucinės ir administracinės teisės) vidinius teisinės sistemos ribose ir išorinius teisinius-socialinius laukus būtina objektyviai tirti, taikant naujas metodologines galimybes, tarpusavyje susiejant sisteminių, sinergetinių ir visuminį tyrimo metodus, integruojant tyrėjų tarpdalykinius socialinius-teisinius kompetencijos lygmenis.

Visuminio sisteminio sinergetinio požiūrio taikymas, tiriant konstitucinės ir administracinės teisės problemas, padės integruoti teisinius ir socialinius tyrimų laukus, gauti naujos informacijos, susijusios su socialine realybe.

---

⁴⁵ „Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisija: pilietybės išsaugojimas – tai išlaikytas ryšys su Tėvyne“, LRS, 2021 m. gegužės 24 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38625&p_k=1&p_t=276573.

CONSTITUTIONAL AND ADMINISTRATIVE LAW: THE SEARCH FOR NEW METHODOLOGICAL PARADIGMS

Algimantas Urmonas
Mykolas Romeris University

Summary. *Recently in the social sciences, the interdisciplinary research approach is increasingly being used to explore law and other social phenomena. In such research, the links between the legal and various other social fields are analysed in order to enrich legal science with new knowledge. Based on these studies, changes in the theoretical and methodological assumptions of law take place, the scope and depth of legal thinking change, and new ideas are revealed. This article presents the most important models in terms of solutions to the problems of modern constitutional and administrative law, and examines the paradigms of new methodological thought. It is often considered that traditional textual research methods are sufficient for the interpretation of the Constitution of the Republic of Lithuania. The analysis of publications in the Jurisprudencija journal shows that the most commonly used methods in legal research are: document analysis; analysis of scientific literature; systematic, logical, teleological, verbal, and comparative analysis; and summative methods. The authors are convinced that analysis formed of these methods helps to ensure the coherence, stability, and continuity of the provisions of the Constitution and its protected values. However, in the context of globalization, the social environment has changed significantly since the adoption of the Constitution in 1992. Therefore, it is necessary to take into account the new objective needs of constitutional and administrative legal regulation, which actualize the public interests of individuals, society, and the state. These needs are especially important for persons of Lithuanian origin who live in other countries after Lithuania regained its independence.*

Keywords: *constitutional law, administrative law, methodology, legal fields of social tensions, the benefits of sociological knowledge of law.*

Algimantas Urmonas, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės instituto profesorius, socialinių mokslų (teisės) daktaras. **Mokslinių tyrimų kryptys:** administracinės teisės reguliacinių ir kitų funkcinių galių bei socialinio sutarimo stiprinimo būdų įgyvendinimas teisinėje valstybėje.

Algimantas Urmonas, professor at the Institute of Public Law at the Law School at Mykolas Romeris University, doctor of social sciences (Law). **Research interests:** regulatory and other functional powers of administrative law and implementation of strengthening methods of social cohesion in the rule of law.